

Г. Є. Долгопола, Я. С. Коробейникова
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ПОТРЕБ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ НАФТИ І ГАЗУ

У статті наведені результати дослідження рекреаційних потреб науково-педагогічних працівників Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Методом анкетного опитування виявлено переваги респондентів у формі відпочинку, місцях відпочинку та часу його проведення. Узагальнюючи результати досліджень, можна стверджувати, що працівник університету у своїх рекреаційних потребах надає перевагу пасивному відпочинку у комфортабельних засобах розміщення з поєднанням відвідування природних та історико-культурних туристичних атракцій у різних країнах світу. Результати досліджень можуть бути основою для визначення попиту на туристичний продукт серед працівників університету, дозволили сформулювати основні проблеми у формуванні рекреаційних потреб науково-педагогічних працівників.

Ключові слова: сталий розвиток, рекреація, анкетне опитування, рекреаційні потреби, рекреаційний попит,

В статье приведены результаты исследования рекреационных потребностей научно-педагогических работников Ивано-Франковского национального технического университета нефти и газа. Методом анкетного опроса определены преимущества респондентов в форме отдыха, местах отдыха и времени его проведения. Обобщая результаты исследований, можно утверждать, что работник университета в своих рекреационных потребностях предпочитает пассивный отдых в комфортабельных средствах размещения с сочетанием посещения природных и историко-культурных туристических достопримечательностей в разных странах мира. Результаты исследований могут служить основой для определения спроса на туристический продукт среди работников университета, позволили сформулировать основные проблемы рекреационных потребностей научно-педагогических работников.

Ключевые слова: устойчивое развитие, рекреация, анкетный опрос, рекреационные потребности, рекреационный спрос.

The results of the study of the teaching staff recreational needs in Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas are presented in the article. The preferences of the respondents on the leisure form, recreation places and its time were identified with the help of the questionnaire method. Summarizing the research results it can be stated that the university employees in their recreational needs prefer passive rest in the comfortable means of accommodation combined with visits to natural, historical and cultural tourist attractions around the world. The research results can be the basis for determining the demand for tourism product among university staff. They also allowed identifying the major problems in forming of the teaching staff recreational needs.

Keywords: sustainable development, recreation, questionnaire method, recreational needs, recreational demand.

Постановка проблеми. Визначальним фактором процесу розробки заходів для сприяння сталому розвитку туризму в Українських Карпатах є підвищення ролі рекреації, як найважливішого компоненту відновлення трудових ресурсів. Зі зміною елементів виробництва зростають вимоги до робітника: рівня його загальної освіти і професійної

підготовки, кваліфікації, фізичного стану і здатності швидко адаптуватися до мінливих умов виробництва.

Відновлення нервово-психічної енергії, на відміну від фізичної, – процес складніший і вимагає специфічних форм і способів. Сучасні умови праці визначають необхідність не тільки тривалішого відпочинку, але і переходу до активних його форм з використанням природних умов і ресурсів. Такий вид відновлюваної діяльності відповідає рекреаційному (екотуризм, сільський, активний, історико-пізнавальний, етнографічний тощо, екскурсійний).

Зміни, як в матеріально-технічній базі і організації виробництва, так і в соціальній сфері сучасного суспільства, безумовно, вплинули на соціально-економічну роль рекреації (туризму) в процесі суспільного відновлення. Сьогодні вона впливає не тільки на відновлення трудових ресурсів, але і на населення в цілому.

Від сучасної людини потрібні все більш висока психічна стійкість до потужніших і триваліших нервових напружень, більший об'єм уваги, уміння концентруватися й швидше переключатися. Науково-педагогічна діяльність належить до найскладніших видів розумової праці і вимагає великої інтелектуальної напруги при низькій м'язовій активності – гіподинамії. Поєднання цих двох умов призводить до перезбудження і невротизації – функціональних розладів, а хронічне стомлення – до значного і тривалого зниження працездатності й розвитку багатьох хвороб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчать дані ряду наукових досліджень, результати спостережень та опитувань викладачів, стресогенними для них є непорозуміння зі студентами, колегами по роботі, несправедливе ставлення до них із боку керівництва освітнім закладом, домашні негаразди. А якщо до цього додати ще низьку заробітну платню, погані житлові умови, матеріальні нестатки тощо, то все це може призвести до невротичних розладів, різноманітних порушень у психоемоційній сфері. Внаслідок цього розвивається цілий спектр захворювань – гіпертонія, інфаркт міокарда, гастрит, виразкова хвороба шлунку, ішемічна хвороба серця, цукровий діабет, інші порушення ендокринної системи, судинні захворювання мозку тощо.

Зазвичай педагоги низько оцінюють стан свого здоров'я: вибираючи з чотирьох градацій (відмінне, хороше, задовільне, погане). Так, за дослідженнями Г. Мешко та О. Мешко, більшість педагогів (67,5 %) вибрали варіант відповіді «задовільний». Варіант «відмінний» не був обраний жодним респондентом, варіант «добрий» вибрали 30 % опитаних, 2,5 % педагогів оцінили стан свого здоров'я як незадовільний. Слід зазначити, що 77,3% педагогів (відзначили наявність порушень у власній емоційній сфері – поганий, пригнічений настрій, дратівливість, напруженість, неспокій, гнів, труднощі у керуванні своїми емоціями). Важливо підкреслити, що більшість педагогів (63,7%) вказують на погіршення свого здоров'я у віці 21-40 років, тобто в період найбільш інтенсивної професійної діяльності, що ще раз підтверджує професіогенний характер порушень їх здоров'я. За результатами дослідження резерви їх організму близькі до виснаження [3].

Варто зазначити, що незважаючи на освіченість викладачів, розуміння ними цінності здоров'я, педагоги мало піклуються про свій фізичний та психологічний стан, ігноруючи дотримання режиму, активний відпочинок, заняття спортом, зловживаючи шкідливими звичками тощо. Так, усі опитані педагоги усвідомлюють цінність здоров'я, але тільки 15% з них роблять постійні зусилля щодо його зміцнення. 35% педагогів роблять це епізодично, 50% – повністю ігнорують правила здорового способу життя. Причому, близько 40% педагогічних працівників готові пожертвувати здоров'ям заради досягнення успіхів у професійній діяльності та досягнення матеріального благополуччя [4].

При цьому викладачі, коли хворіють, у більшості випадків (52,8 %) листок непрацездатності не беруть, майже ніколи – 32,2 % опитаних. Пояснюють причину цього таким чином: «вважаю, що хвороба пройде сама собою», «не звертаю уваги на стан здоров'я», «нема часу», «нема коштів». Та й підвищене почуття відповідальності змушує

викладача працювати навіть тоді, коли потрібно взяти листок непрацездатності. Завжди звертаються за кваліфікованою медичною допомогою лише 15 % опитаних педагогів [3].

Результати опитувань підтверджують несформованість у викладачів валеологічної поведінки, яка включає в себе активні дії людини, великі затрати енергії, волі, знань, умінь і навичок, спрямованих на бережливе ставлення до свого здоров'я. Це підтверджують і результати проведених досліджень В. Колбанова [2], Г. Мешко, О. Мешко [3] та ін. З цієї точки зору цікавими, на наш погляд є дослідження рекреаційних потреб науково-педагогічних працівників різних навчальних закладів та ВУЗів з метою дослідження рекреаційних потреб, просування ідеї необхідності активної рекреації для людей розумової праці, пропаганди валеологічних принципів, що, загалом, приведе до підвищення працездатності працівників науково-педагогічної сфери.

Метою досліджень є виявлення рекреаційних потреб працівників Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу та розробка рекомендацій щодо удосконалення організації відпочинку, відновлення збереження та зміцнення індивідуального здоров'я науково-педагогічних працівників.

Виклад основного матеріалу. З точки зору медичних працівників здоровий спосіб життя – це дії, звички, певні обмеження, спрямовані на досягнення оптимальної якості життя та зниження ризику захворювань, який досягається гармонійним режимом поєднання роботи та відпочинку (рекреація, туризм, санаторно-курортне лікування), оптимальним харчуванням, адекватною фізичною активністю, дотриманням гігієни, відсутністю шкідливих звичок, а також найважливішою складовою – доброзичливим ставленням до оточуючих і до життя взагалі в будь-яких його проявах, тобто позитивною життєвою установкою.

Ризик нехтування власним здоров'ям заради кар'єри, грошей та через гіпервідповідальність полягає у виникненні різних видів порушень у фізичному, психічному і репродуктивному здоров'ї, особистісному статусі й соціальній поведінці людини. Зокрема, у хворої людини відбуваються зниження працездатності, інертність психічної діяльності, оскільки будь-яка хвороба призводить до астенізації організму. Хвороба послаблює всі процеси пам'яті (фіксацію, утримання, відтворення).

Така тенденція не тільки негативно позначається на працездатності працівників навчальних закладів, унеможлиблює адекватне виконання ними професійних функцій, призводить до виникнення міжособистісних конфліктів тощо, а й обумовлює значний тягар витрат систем охорони здоров'я та соціального забезпечення, а також економічні втрати. Для держави здоров'я або хвороба кожного її громадянина мають певне конкретне матеріальне вираження. Перш за все, вона має виплачувати хворому гроші за лікарняним листком, оплачувати його лікування; крім того, хворий не виробляє матеріальних цінностей (або за нього повинні працювати інші люди), що позначається на величині валового національного продукту. З іншого боку, працівник, що систематично займається своїм здоров'ям, виробляє продукції значно більше, ніж той, хто не звертає на це уваги. У результаті, з одного боку, обмежується економічний потенціал країни, з іншого – зростає ризик як антигромадських (соціально-небезпечних), так і самознищуючих (алкоголізм, аутоагресія, суїциди) дій, що завдає ще більшої шкоди безпеці в масштабах нації.

Рекреаційні потреби, як і потреби людини в цілому, є суспільно-історичним продуктом, оскільки вони змінні в часі, їх просторово-часова динаміка відбивається на територіальних формах організації рекреаційної діяльності. Тому вивчення рекреаційних потреб вважається необхідним для дослідження форм територіальної організації рекреаційних районів всіх рангів, як тих, що склалися, так і перспективних: від загальнодержавної схеми розміщення сфери відпочинку і туризму до функціонального зонування окремих районів відпочинку та курортів.

Попит на рекреаційну діяльність визначається рекреаційними потребами людей, підкріплений їх платоспроможністю і вираженими у формі реальних вимог до організаторів відпочинку, з іншого боку – системою наявних пропозицій.

Тому попит відтворює лише частину потреб – в ньому не прийняті до уваги, по-перше, суспільні потреби, по-друге, потреби для задоволення яких ще не створена система пропозицій (найчастіше це нові потреби), по-третє – потреби, пригнічені несприятливим співвідношенням доходів суб'єкта і ціною пропозиції. Тому при довгостроковому плануванні та прогнозуванні не можна обмежитися лише аналізом попиту.

Потреба в тому чи іншому вигляді рекреаційної діяльності виступає в попиті як вимога засобів та умови діяльності. Можна говорити, наприклад, про існування попиту на відпочинок біля моря, а в зв'язку з цим і на упорядковані засоби розміщення і на пляж. Платіжоспроможний попит формується безліччю соціально-економічних чинників, у тому числі і такими, як мода. Проте основним визначальним його чинником є співвідношення доходу суб'єкта і ціни пропозицій. Потреба вимагає задоволення людини в тому чи іншому об'єкті (матеріальні, духовні, біологічні, та ін). Рекреаційні потреби можуть бути громадські, групові, особисті [1].

При визначенні сутності цих потреб необхідно враховувати завдання, що стоять перед нашим суспільством: збереження здоров'я людей, підвищення рівня життя всіх членів суспільства, формування особистості у відповідності з громадськими ідеалами, розвиток народного господарства та ін. Відповідно до цього громадські рекреаційні потреби можна визначити, перш за все, як потреби суспільства у відновленні фізичних і психічних сил, а також всебічному розвитку всіх його членів.

Групові рекреаційні потреби займають проміжне положення між громадськими та особистими. Особливий інтерес представляє зміст потреб великих і малих груп людей, які для географів часто виступають і як деякі територіальні спільності. До них відноситься населення міст, селищ, сіл, колективи заводів і установ, вищих навчальних закладів, шкіл і, що особливо важливо, сім'я.

В умовах сучасного суспільства не окремий індивід, а сім'я стає основним споживачем рекреаційних послуг. Тому організаторам рекреаційної діяльності доводиться враховувати специфічні рекреаційні потреби сімей.

Діапазон особистих потреб, що задовольняються шляхом рекреаційної діяльності, досить широкий. Серед них можна виділити наступні: потреби в сприятливому природному середовищі, здоров'я, спілкування з іншими людьми, розваги, зняття втоми, творчої діяльності, зміні видів діяльності та місця, в пізнанні світу, що тісно пов'язано з потребою у задоволенні пізнання, у подоланні перешкод, задоволенні естетичних потреб.

Кожній рекреаційній потребі відповідає певна кількість рекреаційних занять, і люди при описі своїх потреб оперують уже сформованими наборами цих занять. При цьому одне заняття може бути пов'язане з необхідністю задоволення кількох потреб. Так, «катання на лижах» приховує в собі потребу в знятті втоми після одноманітної роботи, у фізичному розвитку, у спілкуванні з природою.

У березні-травні 2016 року було проведено опитування працівників Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу з метою виявлення та аналізу рекреаційних потреб, їх туристичних вподобань та чинників, які впливають на їх рекреаційні потреби. Опитування – це найпоширеніший та найнеобхідніший спосіб отримання інформації про життєвий світ людини, її наміри, мотиви, думки, події, результати людської діяльності, тощо [5]. Найбільш розповсюдженим різновидом опитування є роздаткове анкетування, яке застосовувалося в даних дослідженнях. На відміну від інших видів анкетування, в даному випадку між запитуючим та респондентом встановлюється контакт, що дозволяє не тільки безпосередньо ознайомити респондентів з метою дослідження, правилами заповнення опитувальника, але й відповідати на їх запитання, якщо такі виникнуть під час заповнення анкети. Якщо респондент заповнив анкету неповністю чи неякісно, існує можливість запропонувати йому відповісти на пропущене питання чи більш чітко позначити зроблений вибір.

В анкетному опитуванні взяли участь 168 респондентів – науково-педагогічних працівників всіх структурних підрозділів університету, що становило 26 % всіх науково-

педагогічних працівників. Віковий склад респондентів: від 20 до 35 років – 42%; працівників віком від 35 до 50 років – 33%, та від 50 років – 25% (рис. 1).

Науково-педагогічні працівники університету надають перевагу літньому відпочинку – 87%, можуть відпочити в будь-яку пору року – 10%. Зимовому відпочинку надають перевагу тільки 3% респондентів (рис. 2).

Половина всіх опитаних надають перевагу пасивному, спокійному відпочинку – 50%, екстремальному – 27% , поєднання різних видів відпочинку під час відпустки – 23% (рис. 3).

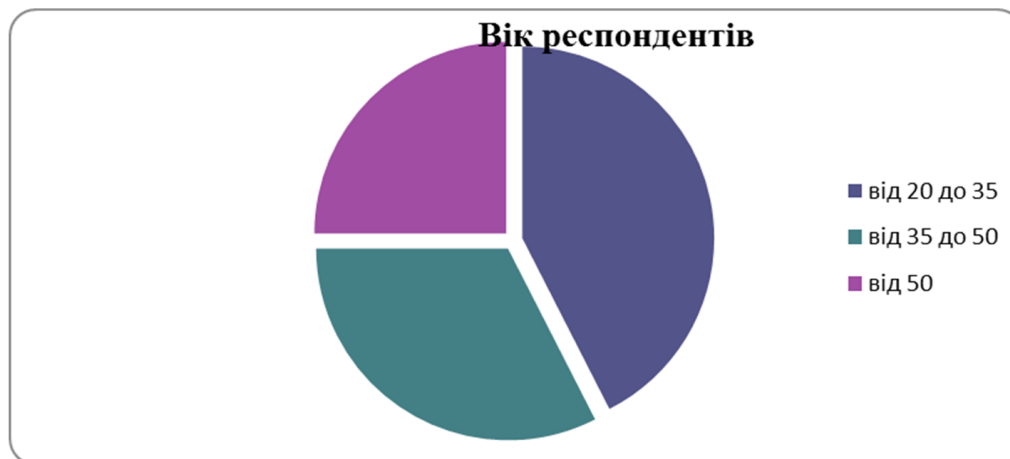

Рис. 1. Віковий склад респондентів опитування (років)

Рис. 2. Переваги респондентів щодо сезонності відпочинку

Слід відзначити, що активний відпочинок (туризм) може знижувати рівень захворювань на найнебезпечніші серцево-судинні хвороби майже наполовину. Не набагато менша його дія в попередженні психічних розладів. Захворювання органів дихання зменшуються майже на 40%, нервів і кістково-м'язової системи – майже на 30%, органів травлення – більше як на 20%. Багаторічні дослідження показують, що в перший місяць після активного відпочинку відновлюваність праці зростає на 15-25%, в подальшому вона знижується і через 4-8 місяців досягає попереднього (до відпочинку) рівня. Це означає, що середньорічний приріст продуктивності праці, в результаті активного відпочинку, який базується на широкому використанні природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів, знаходиться на рівні 3%. Наведені дані наочно характеризують роль активного відпочинку, як інтенсивного фактора відновлення робочої сили науково-педагогічних працівників. Якщо ж врахувати вплив рекреації на зростання

культурного рівня працівників і всебічний розвиток особистості, то її значення незмінно зростає.

Відвідання місць, які цікавлять працівників під час відпустки: поєднання відпочинку на природному середовищі з відвідуванням історичних та архітектурних пам'яток цікавить найбільше – 45%, природне середовище цікавить 40% працівників, та відвідування історичних та архітектурних пам'яток – 15% (рис. 4).

Рис. 3. Види відпочинку, яким надають перевагу респонденти

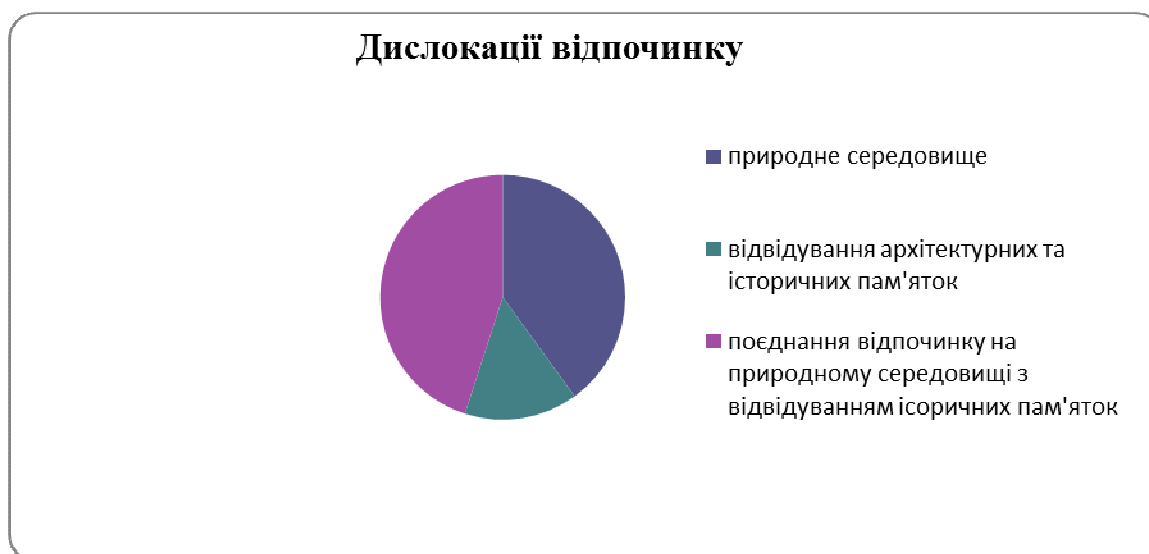

Рис. 4. Розподіл респондентів за дислокаціями відпочинку

Де б хотіли провести свою відпустку працівники ІФНТУНГ: найбільше цікавить відвідання різних країн світу – 43%, Європу хочуть відвідати – 37%, провести свою відпустку в Україні – 15% , та побувати в екзотичних місцях – 5%.

Комфорт та розміщення: розміщення в готельних номерах категорії 4-5* цікавить найбільше – 50%, категорії 2-3* – 25%, та 25% працівникам не принципово якої категорії буде готельний номер.

Висновки. Узагальнюючи результати досліджень, можна стверджувати, що працівник університету у своїх рекреаційних потребах надає перевагу пасивному

відпочину у комфортабельних засобах розміщення з поєднанням відвідування природних та історико-культурних туристичних атракцій у різних країнах світу.

Пропозиції щодо організації проведення відпустки, які працівники університету ІФНТУНГ вносили під час заповнення анкет стосуються активізації організації різних форм відпочинку в рамках ІФНТУНГ:

- промоція на рівні профспілкових та інших громадських організацій посилення для різних вікових груп рекреантів активних форм відпочинку, як найбільш ефективній формі відновлення психофізичних сил організму науково-педагогічних працівників;

- більш активна робота суб'єктів туризму щодо просування туристичних продуктів внутрішнього туризму для працівників університету, індивідуальність турів, креативність, тури типу «квестів»;

- матеріальна допомога від профкому, соціального страхування та фонду ректорату;

- організація груп за інтересами для відпочинку в Карпатах;

- відпочинок з використанням існуючих баз відпочинку зі спрямуванням на оздоровлення в зимовий період вимушеної відпустки.

Результати досліджень можуть бути основою для визначення попиту на туристичний продукт серед працівників університету дозволили сформулювати основні проблеми у формуванні рекреаційних потреб науково-педагогічних працівників. Вважаємо, що, в подальшому, дослідження туристичної галузі України та її взаємодії і рефлексії на економічну ситуацію буде актуальним, а прогнозування та планування цих тенденцій допоможе більш чітко проаналізувати усі негативні та позитивні сторони розвитку туризму в західному регіоні та Україні загалом.

Література

1 Долгопола Г. Є. Визначення потреб щодо відтворення потенційних сил населення та трудових ресурсів Карпатського регіону у 2015 – 2016 роках. / Г. Є. Долгопла, І. Смик // Матеріали ХХІV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії»: збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2016 р. – 313 с.

2 Колбанов В. В. Современные средства повышения психоэмоциональной устойчивости человека /В. В. Колбанов // Вестник Российской военно-медицинской академии. – 2007. – №3(19). – С. 245-246.

3 Мешко Г. М. Професійне здоров'я педагога як умова ефективної виховної діяльності /Г. М. Мешко, О. І. Мешко //Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.– 2005. -№ 24. – С. 93-96.

4 Тяпкина А. Д., Ковригина Т. Р. Основные факторы риска труда учителя /А. Д. Тяпкина, Т. Р. Ковригина //Здоровье педагога: проблемы и пути решения: материалы I заоч. всерос. науч.-практ. интернет-конф. с междунар. участием – Омск: БОУ ДПО «ИРООО», 2010. – С.44-48

5 Анкетування як різновид письмового опитувального діагностичного методу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://pidruchniki.com/15130616/psihologiya/anketuvannya_riznovid_pismovogo_opituvalnogo_diagnostichnogo_metodu.

© Г. Є. Долгопола,
Я. С. Коробейникова

Надійшла до редакції 19 вересня 2016 р.
Рекомендувала до друку
докт. техн. наук Л. М. Архипова